

Гузь Наталия. Сотрудничество Украины с Советом Европы в области конституционного законодательства (1996–2010 гг.). Цель работы состоит в изучении сотрудничества Украины и Совета Европы в области конституционного законодательства на протяжении 1996–2010 годов. Определяются первые шаги сотрудничества Украины и Совета Европы, которые происходили на фоне сложной внутривнутриполитической ситуации в стране. Методами исследования являются принципы объективности и историзма, методы анализа и синтеза, а также историко-сравнительный и историко-системный методы. Исследуются основные аспекты сотрудничества Украины с консультативным органом Совета Европы по вопросам конституционного права – Европейской комиссией «За демократию через право», а также проанализированы результаты сотрудничества Украины с Советом Европы в области конституционного законодательства.

Ключевые слова: Украина, Совет Европы, конституционное законодательство, политика, евроинтеграция.

Guz' Nataliya. Cooperation Between Ukraine and the Council of Europe in the Field of Constitutional Lawmaking (1996–2010). The aim of the work is to study the cooperation between Ukraine and The Council of Europe in the field of constitutional lawmaking during 1996–2010. The paper defines the first steps of cooperation between Ukraine and the Council of Europe, which took place in condition of complex political situation in the country. Research methods are the principles of objectivity and historicism, methods of analysis and synthesis, historical-comparative and historical-systematic methods. The basic aspects of cooperation between Ukraine and The European Commission «Democracy through Law» (the advisory body on constitutional law of Council of Europe) were investigated; the results of cooperation between Ukraine and the Council of Europe in the field of constitutional lawmaking were analyzed.

Key words: Ukraine, the Council of Europe, the constitutional law-making, policy, European integration.

Стаття надійшла до редколегії
06.05.2014 р.

УДК 327:311.313:316.334.52

Артьомов Іван

Транскордонна статистика як інструмент управління регіональним розвитком

У статті розкрито роль транскордонного співробітництва в сучасних умовах; проаналізовано інструментарій об'єктивного соціологічного дослідження; схарактеризовано специфіку формування транскордонної статистики; визначено класифікацію груп показників, за якими рекомендується проводити збір та обробку статистичних даних. Окреслено перспективи та пріоритетні напрями в розвитку статистики у сфері транскордонного співробітництва.

Ключові слова: транскордонне співробітництво (ТКС), транскордонна статистика, соціологічне дослідження, евроінтеграція, інструментарій ТКС, глобалізація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Досліджуючи проблематику ТКС передовсім спробуємо визначити його місце й роль у сучасних умовах. Адже глобальна фінансово-економічна криза стала черговим викликом світовій цивілізації, зумовила невизначеність перспектив національних економік, прискорила пошук шляхів модернізації суспільних систем через нові форми взаємодії.

«Різновекторні геополітичні впливи на Україну в умовах неефективності гарантій її безпеки, наявності біля кордонів «заморожених» конфліктів, а також критичної зовнішньої залежності національної економіки від енергоносіїв зумовлюють уразливість України, послаблюють її роль на міжнародній арені й виштовхують на периферію світової політики», – зазначено в Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради 2011 року [4, с. 167–168].

Транскордонне співробітництво України спрямоване саме на розв'язання національних проблем: соціальних, економічних, екологічних, а також на забезпечення конкурентоспроможності України у європейському та світовому співтовариствах. Тому соціологічний аналіз складових частин транскордонного співробітництва – надзвичайно важлива методологічна основа об'єктивного визначення сучасного стану проблем і перспектив його розвитку.

Інтеграцію національних економік у сучасні світогосподарські процеси загалом і міжнародну торгівлю товарами та послугами зокрема сьогодні можна, без перебільшення, назвати ключовим чинником динамічного соціально-економічного розвитку кожної країни, незалежно від масштабів її економічного потенціалу. Україна не виняток. Сьогодні вже не треба нікому доводити той факт, що саме міжнародна торгівля створює практично необмежені можливості і для задоволення внутріш-

нього попиту за рахунок товарів та послуг іноземного походження, і для реалізації товарів та послуг національного виробництва на світових ринках, що зрештою веде до зростання добробуту кожної країни. Підтвердження цієї тези – результати аналізу функціонування економіки України за останній час [1, с. 7].

Варто зазначити, що спрощене сприйняття ринково-суспільних відносин призводить до примітивних поглядів на світ загалом. Наслідком цього є критика так званого ринкового фундаменталізму, ідеології панування світового ринку. Однак ринок не підкорюється ні державам, ні їх об'єднанням, ні наднаціональним органам. Водночас анархія ринку, виснажуючи ресурси, породжує конфлікти за володіння ними. Однак ринок не знищує держави. Тому ні концепція ринку, ні концепція сильної держави не повинні нав'язуватися сучасному світові [9, с. 282–287].

Мета статті – дослідити специфіку формування транскордонної статистики як інструменту управління регіональним розвитком. Означена мета зумовила розв'язання низки **завдань**:

- визначити роль і місце транскордонного співробітництва в сучасних умовах;
- проаналізувати результати соціологічного моніторингу транскордонних проблем;
- схарактеризувати особливості формування транскордонної статистики.

Глобальні особливості сучасних торговельно-економічних відносин, у яких задіяна Україна, ще раз підтверджують актуальність проблематики соціологічних досліджень ТКС.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відомий американський вчений Дж. Морено свого часу зазначав, що одним із найвизначніших досягнень суспільної думки XIX ст. – виникнення соціології як прикладної науки [6, с. 5]. Відомо, що намагання пізнати, осмислити суспільство, реалізувати своє ставлення до нього супроводжувало людство на всіх етапах його історії. На цій хвилі й постала у 30-х рр. XIX ст. соціологія як наука про функціонування і розвиток суспільства та його структурних елементів.

Термін «соціологія», як відомо, походить від латинського слова *societas* (суспільство) та грецького *logos* (слово, вчення). Упровадив його в науковий ужиток у 30-х рр. XIX ст. французький філософ, соціолог Огюст Конт, який ототожнював соціологію із суспільствознавством, що охоплює всі галузі знань про суспільство [8, с. 9].

Як відомо, предмет та об'єкт соціології не тотожні. **Об'єктом** є все, на що спрямоване дослідження. **Предмет** завжди чітко окреслює сферу й мету дослідження. Тому предметом соціології є окремі аспекти, особливості, відносини об'єкта дослідження. Отже, *соціологія – це наука про становлення, розвиток і функціонування суспільства, його елементів, соціальних відносин і соціальних процесів та механізми і принципи їх взаємодії*.

Зазначимо, що лише нещодавно в Україні було знято ідеологічні обмеження і з'явилася надія на повнокровний розвиток соціології як складової частини єдиної світової науки. 1990 р. засновано Інститут соціології НАН України. При Київському та Харківському університетах почали функціонувати факультети соціології, а при Львівському, Дніпропетровському, Одеському – відповідні соціологічні відділення, які готують професійні кадри соціологів. Як навчальну дисципліну соціологію було введено в усіх вищих і середніх спеціальних навчальних закладах.

Місце соціології в системі соціальних, гуманітарних наук зумовлене тим, що вона є наукою про суспільство, процеси та явища, які відбуваються в ньому, й охоплює загальну соціологічну теорію, яка виступає як теорія і методологія всіх інших суспільних та гуманітарних наук. У системі суспільних наук соціологія найтісніше взаємодіє з історією, адже об'єктом і предметом досліджень історії і соціології є суспільство, закономірності його розвитку та функціонування в конкретних часових вимірах.

Під час дослідження проблематики методології та інструментаріїв соціологічного аналізу транскордонного співробітництва потрібно враховувати те, що соціологія «працює» на межі з економічною наукою, предметом якої є вивчення закономірностей і форм функціонування та розвитку відносин, що складаються в процесі виробництва, обміну й розподілу матеріальних благ. Це дає підстави зробити висновок, що соціологію економіки можна розглядати як систему наукового аналізу складних проблем, розв'язання яких потребує виходу за межі певної наукової дисципліни [3, с. 118].

Особливо важливим фактором об'єктивності соціологічних досліджень є аналіз зовнішніх багатогалузевих зв'язків України з прикордонними територіями регіонів сусідніх країн. Адже в прикор-

донних територіях передовсім все виникають та реалізуються спільні інтереси України та сусідніх держав.

Прикордонні території України, де реалізується транскордонне співробітництво, охоплюють 76,4 % її території; на них проживає 71,4 % населення. 19 із 25 областей України межують із сусідніми державами. Протяжність сухопутного кордону України – 5638,6 км, морського – 1050 км. Найдовші ділянки спільного кордону з Росією – 22,95 км, Молдовою – 12,92 км, Білоруссю – 1084 км. З країнами ЄС прикордонні межі сягають: із Румунією – 608 км, Польщею – 542 км, Угорщиною – 136 км, Словаччиною – 98 км.

Довідково:

1. *Українсько-польські прикордонні переходи:* Краківець – Корчова, Мостиська – Пшемисль, Смільниця – Кросьценко, Рава-Руська – Гребенне, Рава-Руська – Верхрата, Устилуг – Зосін, Хирів – Кросьценко, Шегині – Медика, Ягодин – Дорогуськ, Володимир Волинський – Хрубешув, Лудин, Ізов.

2. *Українсько-словацькі прикордонні переходи:* Ужгород – Вишне-Немецьке, Малий Березний – Убля, Чоп (Страж) – Чірна над Тисою, Малі Селменці – Руська, Павлове – Матьовце, Ужгород (пункт контролю).

3. *Українсько-угорські прикордонні переходи:* Вилок – Тісабеч, Лужанка – Берегшурань, Косино – Барабаш, Дзвінкове – Лонья, Чоп (Тиса) – Захонь, Чоп (Дружба) – Захонь, Батьово (пункт контролю), Соловка – Еперешке.

4. *Українсько-румунські прикордонні переходи:* Дякове – Хелмеу, Солотвино – Сігету Мармацією, Тересва – Кимпулунгла Тиса, Ділове – Валя Вишеулуй, Кілія – Кілія Веке, Рені – Галац, Ізмаїл – Плаур, Вилкове – Переправа, Руська – Улма, Біла Криниця – Климоуці, Шепіт – Ізвареле Сучевей, Порубне – (Сірет), Дяківці – Раковець, Красноільськ – Вікову де Сус, Вадул – Сірет (Вікшани).

Розширення ЄС у 2004 та 2007 рр. і виникнення спільного українсько-євросоюзівського кордону об'єктивно зумовили для України сприятливу ситуацію щодо використання її геостратегічного положення, відкриваючи додаткові інтеграційні можливості. Передовсім це стосується використання наявних транскордонних газових, транспортних, енергетичних артерій – газопроводів «Прогрес», «Уренгой – Помари – Ужгород», нафтопроводів – «Дружба», енергосистеми «Мир», третього й п'ятого міжнародних Критських автотранспортних коридорів та розгалуженої прикордонної залізничної мережі тощо.

З огляду на те, що транскордонне співробітництво відіграє ключову роль у системі регіонального розвитку в умовах євроінтеграційних процесів України, соціологічний моніторинг проблем, що існують, надзвичайно важливий.

Щодо особливостей формування транскордонної статистики вітчизняний учений-дослідник проблематики державної регіональної політики України З. С. Варналій зазначав, що *специфіка формування транскордонної статистики полягає в тому, що об'єктом дослідження є суміжні території двох або кількох країн, кожна з яких підпорядковується національному законодавству, податковій, фінансовій та іншим системам і забезпечується національною статистичною інформацією. Крім того, транскордонні регіони на кордонах із Європейським Союзом уже послугуються методологією Євростату* [2, с. 708].

Тому так важливо спрямувати національні статистичні органи на збір та обробку транскордонної статистики відповідно до рекомендацій Євростату. У процесі формування системи регіональної статистики в Україні низка авторів пропонує таку класифікацію регіонів:

- регіони первинного (базового) територіального поділу;
- регіони вторинного територіального поділу.

Цю класифікацію, на думку З. С. Варналія, потрібно розширити за рахунок транскордонної статистики. Ураховуючи, що євро регіональна співпраця – досить поширене явище, а транскордонна статистика формується переважно як дослідження та оцінка діяльності євро регіонів, у монографії «Державна регіональна політика України» пропонується збір та обробку транскордонної статистичної інформації проводити за такими групами показників [2, с. 713–715]:

1. *Загальні статистичні дані.* Основною є базова інформація транскордонного співробітництва, така, як площа, населення та зайнятість, разом з іншими специфічними даними щодо демографічних процесів, транспорту, прикордонної комунікаційної інфраструктури, довкілля, туризму та сільського господарства тощо.

Такі загальні статистичні дані наведено в розрізі учасників єврорегіону та порівнюються за територією учасника й між учасниками.

2. Другу групу показників діяльності єврорегіонів можна отримати на базі статистичної інформації, яка стосується *соціально-економічного та екологічного розвитку транскордонного регіону*: рівень доходу на душу населення (у євро) по території, середній у країні; рівень безробіття (%) по території, середній у країні; номінальна заробітна плата (у євро) по території, середній у країні; кількість суб'єктів підприємництва (за галузями); інвестиції, що надійшли на територію, у т. ч. від учасників єврорегіону, їх динаміка до утворення єврорегіону та після, а також інвестиції з території за кордон, у т. ч. на території учасників єврорегіону; зовнішньоторговельний оборот території із суміжними країнами (товарами й послугами) та динаміка його до утворення єврорегіону і після; прикордонна торгівля, витрати іноземців у країні та витрати населення за кордоном, у т. ч. у суміжних державах; рівень забруднення території; природоохоронні заходи тощо.

3. Група *«Прикордонна інфраструктура»* охоплює такі показники: довжина спільного кордону, кількість пропускних пунктів через кордон (нинішні та запроектовані): залізничні, автомобільні, пішохідні, водні, повітряні, туристичні стежки тощо та їх статус (міжнародний, міждержавний, місцевий, спрощений); потужність переходу (з обох боків); рівень технічного забезпечення (високий, середній, низький) з обох боків; рівень розвитку під'їзних шляхів. Для оцінювання діяльності пропускних пунктів через кордон щодо пасажирів і транспорту: кількість автобусів (рейсових чи туристичних), кількість вантажних та легкових автомобілів, кількість потягів (пасажирських та вантажних, електропотягів тощо); прикордонний рух пасажирів та вантажів за визначений період часу через усі наявні пропускні пункти.

4. Група *«Заходи (проекти) в різних сферах співробітництва»* в межах єврорегіону включає інформацію щодо заходів у сфері політичній: взаємні консультації органів влади та органів державного самоуправління, співпраця з іншими єврорегіонами, європейськими міжнародними, міжрегіональними організаціями тощо; в екологічній, економічній, туристичній, культурно-освітній сферах, у розбудові транспортної інфраструктури тощо.

Програмою інтеграції України до Європейського Союзу передбачені заходи щодо адаптації законодавства України до законодавства ЄС, серед яких і потреба *узгодити з Євростатом методологію розрахунку показників, призначених для обміну статистичними даними, і продовжити роботу з упровадження уніфікованої статистичної методології та стандартів ЄС за окремими галузями статистики.*

Швидке розгортання транскордонного співробітництва на прикордонних територіях суміжних держав викликає суспільну і приватну зацікавленість з обох боків кордону щодо представлення змісту та результатів такого співробітництва. *Тому в офіційних статистичних органах територіально-адміністративних одиниць різного рівня виникли нові специфічні потреби в транскордонній статистичній інформації, яка повинна ґрунтуватися на точних та інформативних спільних даних, щоб:*

- достовірна та порівняльна транскордонна статистична інформація була доступна структурам прикордонних і транскордонних регіонів (єврорегіонів), регіональним та місцевим органам влади, органам самоврядування та бізнес-структурам;
- дослідники й плановики, які займаються розвитком прикордонних та транскордонних регіонів, мали можливість володіти базою порівняльних статистичних даних для регіонального аналізу, прогнозу й розроблення програм соціально-економічного розвитку [2, с. 708–709].

Важливо враховувати, що порівняльні дані транскордонної статистики потрібні регіональним органам влади для забезпечення управління в прикордонних і транскордонних регіонах, а саме:

- *для аналізу*, який проводиться муніципалітетами, районами та областями з обох боків кордону;
- *для облаштування* території і планування розвитку регіону у всіх сферах, уключаючи потреби первинних соціоекономічних утворень;
- *для забезпечення потреб* регіональної науки.

Надзвичайно важливим інструментарієм об'єктивного соціологічного аналізу транскордонного співробітництва, на нашу думку, є науково-практичне розроблення концепції підвищення ефективності транскордонного співробітництва, що її здійснює Інститут транскордонного співробітництва за підсумками виконання другого етапу проекту «Кордони для людей», який дає змогу використо-

увати методологію кількісної та якісної оцінки ТКС та на цій основі формувати систему індексації та моніторингу ТКС сусідніх регіонів Угорщини, Словаччини, Румунії, України [5].

У межах названого проекту запропоновано визначати загальний індекс ТКС за 10-бальною шкалою на основі особливих індексів та їх індикаторів. У дослідженні пропонуються такі особливі індекси [7, с. 6]:

- географічні, природно-кліматичні;
- демографічні;
- історичні, політичні та духовні чинники;
- конфліктогенні: ризики й загрози;
- інфраструктурні та організаційні;
- контакти між людьми й інституційне партнерство;
- соціально-економічний потенціал і конкурентоспроможність регіону;
- криміногенні явища й боротьба з ними;
- стан та охорона навколишнього середовища.

Ураховуючи напрацювання Інституту транскордонного співробітництва на чолі з С. І. Устичем, маємо всі підстави стверджувати, що реалізація чергового етапу наукового проекту «Кордони для людей», важливим елементом якого є визначення методології та інструментарію соціологічного аналізу транскордонного співробітництва, *дасть змогу збагатити науковий складник проблематики транскордонного співробітництва України в умовах глобальних викликів сучасності.*

Водночас, оцінюючи стан і перспективи розвитку транскордонного співробітництва загалом, потрібно звернути увагу на:

- *фактичну відсутність* налагоджених належним чином комунікаційних зв'язків між різними сегментами ТКС та ефективної взаємодії між органами місцевого самоврядування і представниками підприємницького та громадського середовища. Зокрема, потрібно відзначити факти недостатнього розуміння одними учасниками транскордонного співробітництва тих проблем і мотивів, якими керуються інші його суб'єкти;
- *недосконалість інформаційного складника* системи транскордонного співробітництва українських регіонів, що потребує організаційного підсилення та оновлення інформаційно-технічного оснащення всіх суб'єктів, задіяних у цій сфері, особливо в роботі з іноземними партнерами та представниками місцевих громад. Пріоритетний напрям виходу із цієї ситуації – лібералізація зовнішньоекономічної діяльності та вирівнювання життєвих стандартів в Україні;
- *повільні темпи адаптування законодавства* України до законодавства Європейського Союзу та його інституцій у царині регіонального розвитку й транскордонного співробітництва.

Погоджуємось із фахівцями-дослідниками ТКС, які пропонують *транскордонне співробітництво визначати як особливу сферу міжнародної діяльності місцевих органів державної влади, яка б регулювалася спеціальними нормативними актами. Особливо це актуально в умовах успішної ратифікації угод України з ЄС про асоціацію, Зону вільної торгівлі та лібералізацію візового режиму, що є на часі головним зовнішньополітичним пріоритетом нашої держави.*

Висновки. Проблема специфіки формування транскордонної статистики та ТКС України загалом в умовах євроінтеграційного поступу і сьогодні актуальна й ґрунтується на зовнішньополітичних пріоритетах. Зростання ролі транскордонного співробітництва – бузсумнівний факт, адже нові механізми європейської інтеграції передовсім будуть ґрунтуватися на прикордонних зв'язках населення з обох боків кордону.

Джерела та література

1. Аналіз економічних наслідків вступу України до СОТ / І.Бураковський, В. Мовчан, О. Бетлій та ін. ; за ред. І. Бураковського, В. Мовчан. – К. : [б. в.], 2008. – 129 с.
2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З. С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 768 с.
3. Жоль К. К. Соціологія : навч. посіб. / К. К. Жоль. – К. : Либідь, 2005. – 440 с.
4. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2011. – 432 с.
5. Оптимізація системи транскордонного співробітництва: концепція та її пілотна імплементація / відп. ред. С. І. Устич ; Ін-т транскорд. співробітництва. – Ужгород : [б. в.], 2012. – 118 с.

6. Павліченко П. П. Соціологія : навч. посіб. / П. П. Павліченко, Д. А. Литвиненко. – К. : Лібра, 2002. – 256 с.
7. Посібник з індексації та моніторингу транскордонного співробітництва / відп. ред. С. І. Устич ; Ін-т транскорд. співробітництва. – Ужгород : [б. в.], 2012. – 80 с.
8. Рязов Н. Н. Развитие социально-экономической статистики : избр. тр. / Н. Н. Рязов ; ред. кол. : А. Н. Романов, В. М. Симчера. – М. : Наука, 2009. – 259 с.
9. Соціологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 560 с.
10. Філософія інтеграції : монографія / за заг. ред. В. Д. Бондаренка та Ф. Г. Вашука. – Ужгород : ЗакДУ, 2011. – 544 с.

Артёмов Иван. Трансграничная статистика как инструмент управления региональным развитием.

В статье определена роль и место трансграничного сотрудничества в современных условиях, проанализирован инструментарий объективного социологического исследования, а также охарактеризована специфика формирования трансграничной статистики. Подана классификация групп показателей, в соответствии с которыми следует проводить сбор и обработку статистических данных. Автор обозначил перспективы и приоритетные направления в развитии статистики в сфере трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество (ТГС), трансграничная статистика, социологическое исследование, евроинтеграция, инструментарий ТГС, глобализация.

Artyomov Ivan. Cross-border Statistics as a Base of Regional Development. The article defines the role and place of cross-border cooperation in modern terms, the tools of objective sociological research, and article describes the specific formation of cross-border statistics. The classification of groups, by which statistics should be gathered, are defined in article. The author outlines the prospects and challenges analyzed of the development of cross-border cooperation.

Key words: cross-border cooperation (CBC), cross-border statistics, sociological studies, European integration, tools of cross-border cooperation, globalization.

Стаття надійшла до редколегії
27.05.2014 р.

УДК 94(477.82-25)«194/198»

Ганна Хлібовська

Луцьк радянський: соціокультурний простір

У статті проаналізовано соціокультурний розвиток міста Луцька за радянської доби. Розкрито вплив урбанізаційних процесів на побут населення, духовний клімат, формування та утвердження нового світогляду й моделей поведінки міського жителя. Акцентовано увагу на методах усталення радянського способу життя.

Ключові слова: Луцьк, соціокультурний розвиток, урбанізація, радянський період, міське середовище, містяни, духовне життя.

Постановка наукової проблеми та її значення. Локальна спільнота завжди є частиною загальнонаціонального простору. За умов перехідного стану українського суспільства саме соціокультурне середовище локальних спільнот, передовсім міських, зазнало суттєвих змін. Відтак вивчення історичного досвіду радянського міста 40–80-х рр. ХХ ст. стає важливим із огляду на розуміння змісту сучасної української урбанізації й модернізації.

Аналіз досліджень цієї проблеми дає підстави стверджувати потребу комплексного вивчення соціокультурних процесів у Луцьку за радянської доби, позаяк радянська соціокультурна реальність міста лише частково розглядали історики. Окремі її аспекти відображені в узагальнених роботах «Історія Луцька» [12], «Історія міст і сіл. Волинська область» [9]. Проблему становлення органів міської влади радянського періоду схарактеризовано в науковій розвідці «Нариси історії органів державної влади та місцевого самоврядування на Волині (1944–2009)» [1]. Релігійну політику радянської влади вивчали В. Борщевич та В. Милусь [2; 9]. Проте цілісний аналіз означеної проблеми відсутній.

З огляду на недостатнє вивчення у вітчизняній історичній науці означеної теми, **мета** статті – дослідити соціокультурний розвиток Луцька в 1944–1991 рр., схарактеризувати повсякденне й духовне життя містян, виокремити вплив урбанізаційних чинників на соціокультурні процеси.